

بررسی و شناخت ویژگی‌های گیوه آجیده (صنایع دستی بومی منطقه سنجان)

غلامرضا هاشمی

استادیار گروه صنایع دستی دانشگاه هنر اصفهان
(مکاتبات: gh.hashemi@au.ac.ir)

چکیده

صنایع دستی هر کشوری، یکی از مظاهر فرهنگ، تمدن و هنر آن به شمار می‌رود که یادگاری از آیین‌ها، آداب و رسوم آن ملت است. یکی از دستباف‌های ارزشمندی که امروزه به فراموشی سپرده شده، گیوه‌بافی است. گیوه یکی از پای‌پوش‌های سنتی ایرانی است که با مصالحی بوم آورد و متناسب با اقلیم هر منطقه به وجود می‌آمده است. متأسفانه کم‌توجهی به این هنر و پیشه و عدم اقبال به آن به واسطه تولیدات صنعتی، ساخت و استفاده از این پای‌پوش سنتی را در بین مردم معاصر کم‌رنگ کرده، به گونه‌ای که شاید تا سالیان نه‌چندان دور، جز نامی از آن در کتاب‌ها و مقالات مردم‌شناسی نتوان یافت. گیوه آجیده از جمله گیوه‌های سنتی است که در شهر سنجان در حومه اراک تولید شده و از کیفیت خوبی برخوردار است. با توجه به اهمیت صنایع و حرف بومی و محلی و لزوم معرفی بیشتر در حفظ آن‌ها در این مقاله به شناخت ویژگی‌های گیوه آجیده سنجانی پرداخته شده است. پرسش مطرح شده در این مقاله این است که گیوه آجیده سنجانی به‌عنوان هنری بومی این منطقه، دارای چه خصوصیتی است؟ هدف از این مقاله شناساندن صنایع دستی این منطقه (سنجان) و توصیف و تشریح مراحل تولید این محصول هنری است. روش تحقیق توصیفی- تشریحی و شیوه گردآوری مطالب کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. پس از بررسی‌های انجام شده، نتیجه گرفته شد که با توجه به طبیعی بودن مواد اولیه بکار رفته در این گیوه به‌خصوص استفاده از چرم طبیعی در تخت گیوه، سبکی و راحتی و مرغوبیت بالای این هنر بومی جایگاه ویژه‌ای در دوره‌های گذشته داشته و شناخت، حفظ و احیای این هنر ضروری به نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی: دستبافته، پای‌پوش، گیوه آجیده، تخت گیوه، رویه گیوه، سنجان.

The evaluation and recognition of the cotton shoe -Giveh ajideh- features (Native craft of the Senejan region).

Gholamreza Hashemi

Assistant Professor and member of the faculty of art, Esfahan Art University
(Correspond Author: E-mail:gh.hashemi@au.ac.ir)

Abstract

Handicrafts are one of the culture, civilization and art manifestations of any country. "Giveh" is one of the traditional Iranian cotton shoes that includes of native materials and it is relevant with any region climate. With carelessness of this art and occupation and the lack of industrial considerations, production and utilization of these traditional shoes has been decreased. "Giveh Ajideh" is one of the most desirable cotton shoes that are made in the Senejan region of the Arak city. According to the importance and necessity of presentation and preservation of the native and domestic industry, this study is about recognition of Giveh- Ajideh features. The question is "What are the properties of Giveh-Ajideh as a native art?" The purpose of this study is description of construction processes of this local handicraft of Senejan region. The research methodology is descriptive and the method of data collecting is field investigation. Results show that according to the natural raw materials-especially the leather on the bottom of Giveh_ and its Lightness, convenience and quality, this native art has special status in the last era. So, recognition, preservation and resuscitation of this art seem necessary.

Key words: Footwear, Giveh-Ajideh, Bottom of Giveh, Surface of Giveh, Senejan

۱- مقدمه

گیوه یا ملکی از صنایع دستی سنتی کشور و آینه تمام نمای آداب و سنن اقوام ایرانی است. حفظ و نگهداری این هنر، پاسداری از بنیان‌های هنری و فرهنگی اقوام ایرانی و نشان‌دهنده هویت و اصالت آن است. تا قرن هشتم واژه‌هایی از جمله موزه (موزه چینی، موزه ساغری تبریز)، پای‌افزار و پای چرمی به‌عنوان پای‌پوش‌های سنتی به کار گرفته شده است. (صداقت کیش، ۱۳۶۵) گیوه با رویه‌ای از نخ پنبه‌ای و تخت چرمی، لاستیکی و یا پارچه‌ای ساخته می‌شود. تا چندی پیش گیوه در اکثر نقاط ایران و در بین اقوام مختلف تهیه می‌شد که در هر منطقه، شکل و نام آن منحصر به همان منطقه بود. تفاوت پای‌پوش‌ها در مناطق گوناگون تا حدی به علت اقلیم و نیاز آن منطقه بوده است. گیوه آجیده سنجان، از صنایع دستی اصلی مردم منطقه سنجان است که از دیرباز رواج داشته است. از آنجاکه در دوره حاضر با روی کار آمدن دستگاه‌های کارخانه‌ای تولید کفش، گیوه‌بافی به هنری صرفاً روستایی، وقت گیر و فراموش شده بدل شده است، بررسی تاریخچه و مطالعه مواد مورد استفاده و مراحل ساخت آن لازم به نظر می‌رسد. هدف از این مطالعه، شناخت ویژگی‌ها و خصوصیات این پای‌پوش سنتی ایرانی است که روزگاری به‌عنوان هنر و پیشه مهمی در جامعه سنتی، رواج داشته است. از سویی گونه‌های مشابه در برخی مناطق نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

۲- پیشینه تحقیق

مظلوم زاده (۱۳۸۳) به هنر و پیشه گیوه‌دوزی در کازرون و مراحل انجام کار، اشاره کرده است. صداقت کیش (۱۳۶۵) به واژه‌شناسی، تاریخچه گیوه و انواع آن و صنعت گیوه‌دوزی و مراحل ساخت آن در شهرهای مختلف ایران پرداخته است. افشار قوچانی و نیکویی (۱۳۸۸) به تاریخچه هنر گیوه‌دوزی و ساختار و مواد اولیه مورد استفاده در آن اشاره داشته‌اند. سرلک (۱۳۷۹) به ذکر اهمیت و مواد اولیه و مراحل گیوه‌دوزی در منطقه بختیاری چهار لنگ پرداخته است. حاجی علیانی (۱۳۹۲) به آموزش هنر گیوه‌بافی در استان کرمانشاه اشاره داشته است. جزمی (۱۳۶۳) به هنرهای بومی و صنایع دستی و گیوه‌بافی استان کرمانشاه پرداخته است.

۳- روش‌شناسی تحقیق

برحسب نیاز مقاله ابتدا منابع و پیشینه مرتبط با موضوع، مطالعه شده، سپس با بهره‌گیری از اطلاعات به‌دست‌آمده و مصاحبه با دست‌اندرکاران ساخت گیوه و ثبت تصاویر، به تاریخچه و هنر گیوه آجیده سنجان پرداخته شده و با توجه به مطالعات پیشین با گیوه‌بافی در سایر مناطق مقایسه گردیده است. روش تحقیق بر اساس ماهیت، توصیفی-تشریحی و شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. مأخذ کلیه تصاویر، نگارنده مقاله است.

۴- واژه‌شناسی و تاریخچه گیوه

در لغت‌نامه دهخدا در رابطه با واژه گیوه این‌گونه آمده است: «بافتی پر گره است که رویه آن از ریسمان پنبه بافته است و قسمت زیرین آن از چرم یا لته‌های درهم فشرده و درهم کشیده ساخته می‌شود». (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه گیوه) در فرهنگ عمید (۱۳۸۱) هم از گیوه به‌عنوان کفشی که رویه آن از ابریشم یا نخ و زیر آن از چرم یا پارچه بوده، یاد شده است. در برهان قاطع آمده است که گیوه نوعی پای افزار است که رویه آن از ریسمان و نخ پرک است و زیره آن از چرم و بیشتر از لته‌های به هم فشرده و درهم کشیده ساخته شده است. نوعی کفش است که آن را کفش جامگی نیز می‌گویند. واژه گیوه در کتاب شیراز نامه، تألیف ابوالعباس زرکوب شیرازی، مربوط به پیش از ۷۵۴ ه.ق بدین گونه آورده شده است: «به شهور سنه ثلاثین و خمسانه به جوار حق پیوسته و در بازار گیوه دوزان (شیراز) به محلت بیراسته به مدرسه شریفی مدفون است» (زرکوب شیرازی، ۱۳۹۰: ۱۸۳).

تصویر ۲: مارگیر با پای‌پوش گیوه، رضا عباسی، مکتب اصفهان، ۱۰۱۰ ه.ق. مأخذ: خزایی، ۱۳۶۸: ۲۷۳

تصویر ۱: جوان با پای‌پوش گیوه، احتمالاً رضا عباسی، مکتب اصفهان، ۱۰۴۱ ه.ق. مأخذ: پوپ، ۱۳۷۸: ۵۰۹

واژه گیوه در مکاتبات خواجه رشیدالدین فضل‌الله به‌عنوان یکی از منسوجات معمول در کازرون و نیز در دیوان عبید زاکانی و نظام‌الدین قاری به کار گرفته شده است. نظام‌الدین قاری در دیوان البسه خود چنین می‌گوید: صد کفش و گیوه در طلبش بیش می‌درم چون آرزوی موزه بلغار می‌کنم (قاری یزدی، ۱۳۰۳: ۲۶) هم چنین به واژه گیوه در کتاب مزارات کرمان (اوایل قرن دهم هجری) پرداخته شده است: «شیخ گیوه‌ای در خانه می‌داشتند که چون در خانه بودند در پای می‌کردند» (کوهی کرمانی، ۱۳۸: ۱۳۲). در سیاحت‌نامه شاردن، سیاح معروف فرانسوی نیز به تفصیل در مورد کفش ایرانیان در دوره صفویه توضیح داده است. در این کتاب بیان شده که گیوه با تخت چرمی، پای‌افزار فراشان و تخت شیوه‌ای که دهاتیان می‌پوشیدند، با نام پاپوش گیوه شهرت داشته است. (شاردن، ۱۳۷۲: ۲۱۳-۲۱۴).

میرزا محمد طاهر نصرآبادی در تذکره نصرآبادی در مورد یکی از شاعران معاصر شاه‌عباس دوم می‌نویسد: اظهار قهپایه در اوایل گیوه‌کش بوده و بعد از آن نویسنده عسس اصفهان شد. (صداقت کیش، ۱۳۶۵: ۳۳۸). سیاح دیگری به نام دالمانی ضمن اشاره به نوع پای‌پوش مردان و زنان بختیاری توصیفی از آن می‌-

آورد که همان نوع گیوه ملکی است «گیوه‌ای با تختی از پارچه‌های کهنه که به یکدیگر فشرده و رویه‌ای که از نخ سفید بافته شده است. برای فراهم آوردن تخت این نوع گیوه قطعات ریز پارچه و چرم کهنه را که قبلاً برای نرم شدن در آب گذاشته‌اند، کنار یکدیگر قرار داد و به مدد جوال دوز داغ شده و سوزنی درشت و با تسمه چرمین درازی به هم می‌پیوندند. پس از کوبیدن این جسم چوب مانند با مشت قالب پاهای موردنظر را بر روی آن قرار داد و زوائدش را می‌برند که در نتیجه تخت کفشی پدید می‌آید با ضخامت حدود ۴ سانتیمتر و محکم‌تر از هر نوع چرمی، آنگاه رویه‌ای را که از پیش با نخ سفید بافته شده است با نواری از چرم بدان می‌دوزند و بدین ترتیب پای‌افزاری محکم برای زن و مرد و کودک فراهم می‌آید». (دادور و پور کاظمی، ۱۳۸۸: ۱۵۳-۱۵۴). با توجه به مطالب ثبت شده در نوشته‌های سیاحان، تردیدی نیست که گیوه در دوره صفویه و قاجاریه (مقارن سلطنت احمدشاه قاجار) و حداکثر تا سال ۱۳۴۰، رواج زیادی در بین مردم عادی داشته است. تا چندی پیش، گیوه، در اکثر نقاط ایران و در بین اقوام مختلف تهیه می‌شد که در هر منطقه شکل و نام آن منحصر به همان منطقه بود. با وجود تفاوت اسامی در نقاط مختلف، کلیت کار تفاوت چندانی ندارد. تفاوت پای پوش‌ها در مناطق گوناگون، بسته به اقلیم و نیاز آن منطقه بوده است. کارگاه‌های گیوه‌دوزی در ایران بسیار زیاد و متنوع بوده است. پاپوش‌ها معمولاً از مواد اولیه کاملاً طبیعی و متناسب با پوست پا ساخته می‌شوند. تمامی مواد اولیه به کاررفته در گیوه برگرفته از طبیعت است و به دلیل راحت و سبک بودن آن‌ها، در میان اقوام ایرانی و به خصوص عشایر غرب و شمال غرب ایران رونق زیادی داشته است؛ اما امروزه با گسترش صنایع کارخانه‌ای تولید کفش، شاهد سقوط جایگاه این هنر ملی هستیم و تنها در برخی خانه‌های روستایی نشانه‌هایی از آن بر جامانده است.

۵- مناطقی که گیوه‌دوزی در آن رواج داشته است

در یزد گیوه‌بافی رواج زیادی داشته و زنان روستایی رویه گیوه را تهیه و به بازار عرضه می‌کنند. در روستاهای تفت، هنزا و مهریز هم تخت گیوه تهیه می‌شد و سپس در شهر به رویه دوخته می‌شد. اصفهان، شهرکرد، خرم‌آباد، شیراز، آباد، کرمانشاه، سنندج، کاشان، قمش، بروجرد، دزفول، قم و خراسان نیز از مراکز تولید گیوه در ایران هستند. از انواع گیوه می‌توان به گیوه سنجانی، آباد، کرمانشاهی، قمی، بروجردی، یزدی و کازرونی اشاره کرد. گیوه ملکی، نوک باریک و برگشته دارد که ریزافت و گران قیمت است و از جنس نفیس است (ناظم الاطبا). گیوه کرمانشاهی نوک پهن با زیره چرمی ضخیم دارد و گیوه آجیده (سنجانی) با زیره‌ای از چرم نرم است که به وسیله نخ پنبه‌ای آجیده شده است.

۶- گیوه آجیده (سنجانی)

شهر سنجان در ۵ کیلومتری جنوب غرب شهر اراک در استان مرکزی واقع شده است. «واژه سنجان در متون به صورت سنیجان نیز مشاهده شده و معنای لفظی نام این شهر آشیانه عقاب عنوان شده است. سنجان مرکب از سین روی ریشه سنن و جان است که عضو دوم خیلی روشن و عضو اول به معنی مرغی است». (دهگان، ۱۳۳۰: ۱۵۵) این شهر قبل از تبدیل شدن به شهر مرکز دهستان قره کهریز به حساب می‌آمد که شامل خود این منطقه و چندین روستای اطراف آن می‌شد. قدمت این شهر، با جمعیت بالغ بر ده هزار نفر، با

توجه به کشف سکه‌های تاریخی (مربوط به دوره قراقویونلوها) در آن و وجود دو امامزاده قدیمی در آن بیش از هزار سال تخمین زده می‌شود.

نقشه ۱: نقشه ایران با برخی از مناطقی که در آن‌ها گیوه‌بافی وجود دارد. مأخذ: نگارنده.

سنجان امروزی حاصل اتصال دو روستای مجاور سنجان و فیجان هست که پیش از این به همراه شهر امروزی کرهرود به «سه ده» معروف بوده‌اند. صنایع دستی این شهر شامل گیوه از نوع صادراتی و قالی است. محصولات زراعی عمده این شهر شامل سبزیجات، گردو و انواعی از میوه‌های درختی است. گیوه دوزی از هنرهای سنتی معروف این شهرستان است. در ابتدای ورودی این شهر نمادی از این هنر و پیشه سنتی، نصب گردیده است (تصویر ۳).

تصویر ۳: گیوه سنجانی (آجیده) مأخذ: نگارنده.

فروش جوراب سنجانی از که نوعی گیوه با کف چرمی و آجیده است و مورد استفاده مردان و زنان بومی است در بازار این شهر، از دیرباز رونق داشته است (تصویر ۴).

تصویر ۴: نمای گیوه در ورودی شهرستان سنجان، مأخذ: نگارنده.

۷- مواد مورد استفاده برای ساخت گیوه در سنجان

مواد مورد استفاده شامل: نخ یا پرک-park، چرم نازک سنتی (برای پشت پا)، چرم ضخیم سنتی (برای زیر پا)، چرم صنعتی (برای آستر پشت پاشنه)، نوار-nouar (برای چسباندن به دور گیوه)، سریش و نوار آستر هستند.

۸- ابزار گیوه‌دوزی در سنجان

- مشته (moshta): وسیله‌ای فلزی است که برای کوبیدن و قالب زدن استفاده می‌شود.
- پاشنه‌کش: برای سوار کردن و قالب کردن گیوه کاربرد دارد.
- گزن (gazan): برای بریدن چرم و نخ و قسمت‌های اضافی کار استفاده می‌شود.
- قالب: (ghalob) (به آن خُل هم گفته می‌شود): وسیله‌ای چوبی برای شکل دادن به رویه گیوه است.
- درفش یا دروش (derosh): در انواع مختلف بوده و در انتهای قسمت فلزی آن، دسته‌ای چوبی تهیه‌شده و به منظور ایجاد سوراخ و عبور دادن نخ کاربرد دارد.
- شفره: تیغه‌ای فلزی است که جهت برش و صیقل دادن چرم‌های به کاررفته، مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- جوال‌دوز: سوزنی بلند است که در انتهای آن، به صورت قلاب است.
- جریده سرپایی و زمینی (jarideh): چوبی بلند است که به عنوان پایه در حین ساخت تخت گیوه و متصل کردن رویه به گیوه کاربرد دارد.
- کنده‌چوبی (konda): پایه و میز کار است.
- قیچی و سوزن: برای بریدن و دوختن هستند.
- گازانبر: برای شکل دادن به رویه استفاده می‌شود.

تصویر ۵: ابزار گیوه‌دوزی در سنجان، مأخذ: نگارنده.

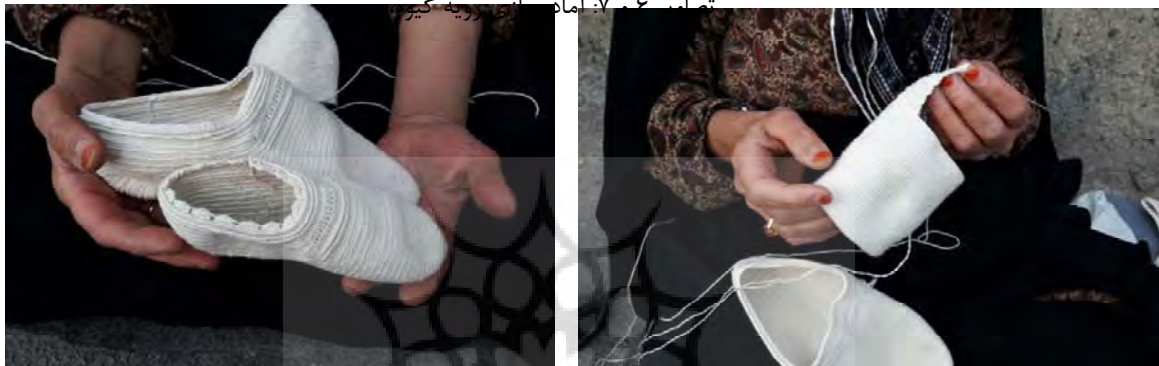
۹- اصطلاحات گیوه‌بافی در شهرستان سنجان
 جوراب بندی (تولید گیوه)، آجیدن (دوختن نخ پنبه بر سطح چرم تمام قسمت‌های تخت گیوه به جز حاشیه آن)، ورچیدن (بافتن قسمت جوراب گیوه)، تکه دست گرفتن (ایجاد گره یا نخ و سوزن و جوال‌دوز برای شروع بافت رویه گیوه)، تال کردن (عبور دادن نخ از جوال‌دوز یا سوزن)، تخت (کف چرمی گیوه که زیر پا قرار می‌گیرد).

۱۰- مراحل کار و آماده‌سازی گیوه سنجانی

به‌طور کلی در ساخت گیوه سه نفر مشارکت دارند. رویه باف کسی است که با استفاده از نخ پنبه‌ای و سوزن، قسمت رویه گیوه را می‌بافد که این کار معمولاً بر عهده زنان روستایی است. تخت‌کش کسی است که تخت گیوه یا قسمت کفی آن را با استفاده از چرم یا پارچه‌های نخی می‌سازد. مرحله سوم توسط گیوه‌دوز انجام می‌شود که قسمت رویه را به تخت گیوه متصل می‌کند.

۱-۱۰- بافت رویه

بافت رویه می‌تواند ساده و یا تزئینی (مثل بافت مشبک) باشد. جهت رویه گیوه از نخ پنبه‌ای با استحکام زیاد و قابلیت انعطاف‌پذیری بالا استفاده می‌شود. ظرافت و زیبایی بافت رویه به جنس نخ و ضخامت آن وابسته است. در بافت رویه گیوه سنجانی، قسمت ابتدایی رویه با نخ‌های که به آن پرک می‌گویند و یک جوال دوز دوخته می‌شود. به این کار اصطلاحاً تکه دست گرفتن می‌گویند. جوال دوز برای ایجاد حلقه‌های مکرر در نخ استفاده می‌شود. بعد از کشیدن نخ از جوال دوز دایره کوچکی که در نخ ایجاد می‌شود را تکه می‌گویند. با افزایش تعداد گره‌ها قطر دایره بیشتر می‌شود و تدریجی بافت قسمت رویه تکمیل می‌شود. تعداد رج‌ها تعیین‌کننده سایز جوراب (رویه گیوه) است (تصاویر ۶ و ۷).

بافت رویه در چهار سایز با اصطلاحات ۱ گرده پا (۳۸-۳۹) سیدی (۴۰-۴۱)، مُطارف (۴۲-۴۳)، بقال (۴۴-۴۵) انجام می‌شود. بعد از آماده‌سازی رویه، آن را در آب فروبرده و پس از آنکه آب اضافی آن گرفته شد، قالب (خل) می‌زنند (تصویر ۸) و با گازانبر رویه را روی قالب می‌کشند تا شکل قالب را به خود بگیرد (تصویر ۹). سپس نوار (تصویر ۱۰) را دورتادور جوراب با سریش می‌چسبانند. سپس قسمت پاشنه جوراب برش داده می‌شود تا چرم پاشنه که شامل قسمت زبانه و دیواره پاشنه است به آن دوخته شود (تصویر ۱۱ و ۱۲).

تصویر ۹- شکل دادن رویه در قالب با گاز انبر

تصویر ۸- قالب زدن رویه گیوه

تصویر ۱۱- اتصال نوار به رویه و پاره کردن قسمت پاشنه،

تصویر ۱۰- نوار،

تصویر ۱۲- دوخت پاشنه به رویه،

۱-۲- ساخت تخت گیوه

تخت گیوه معمولاً از تکه پارچه‌های نخی یا کتانی که با شفره به شکل نوارهای کم‌عرض بریده‌شده، ایجاد می‌شود. بعد از خیس کردن نوارها در محلول آب و کتیرا و قرار دادن آن‌ها روی سندان چوبی، با مشته روی آن‌ها می‌کوبند تا تخت شود. حدود ۳۰۰ نوار برای هر جفت گیوه لازم است. از نوارهای چرمی هم برای قسمت پاشنه و پیشه تخت گیوه استفاده می‌کنند. سپس توسط درفشی نوارها (فتیله‌ها) را سوراخ می‌کنند که از بین این سوراخ‌ها نوار چرمی عبور داده‌شده و محکم می‌شود؛ اما برای ساخت کف گیوه سنجانی از چرم طبیعی گاو استفاده می‌کنند. کف چرمی گیوه سبب می‌گردد حرارت اضافی به پا منتقل نشود و همچنین گرمای اضافی در هنگام راه رفتن گرفته شود. بعد از دبافی پوست، آن را به مدت یک هفته به‌منظور نرم شدن، در داخل آب قرار می‌دهند. پوست را به مدت ۴۰ روز در مخلوطی از آب و آهک می‌گذارند. سپس به مدت ۲ روز در محلول آب و زاج و نمک می‌گذارند. بعد از خشک شدن چرم و آغشتن آن به پی و چربی و قرار دادن در آفتاب، ورقه‌های چرم آماده می‌شود. برای قسمت کف معمولاً دو تا سه لایه

چرم که به‌وسیله گزن برش داده شده (تصویر ۱۳)، استفاده می‌شود و با سریش به هم می‌چسبانند و با مشته می‌کوبند و بعد از یک شبانه‌روز تحت فشار قرار دادن، آن را آجیده می‌کنند. به این ترتیب که ابتدا کف چرم را در جریده که به‌عنوان پایه‌ای برای ثابت نگه‌داشتن تخت گیوه در حین کار استفاده می‌شود، قرار می‌دهند (تصویر ۱۴) و سپس تمام قسمت‌های چرم، به‌غیر از حاشیه آن را با درفش سوراخ می‌کنند. این قسمت توسط پرگار مشخص می‌شود. نخ را از این سوراخ‌ها عبور می‌دهند به صورتی که در هر تخت گیوه حدود ۶۰۰ بار عبور نخ و سوزن مشاهده می‌شود؛ بنابراین تمام سطح تخت به‌جز حاشیه آن آجیده می‌شود (تصویر ۱۵).

تصویر ۱۴- قرار دادن تخت گیوه در آجیده،

تصویر ۱۳- برش چرم،

تصویر ۱۵- تخت گیوه آجیده

۱۰-۳- گیوه‌دوزی

مرحله بعدی ساخت گیوه، گیوه‌دوزی یا اتصال رویه به زیره است؛ که این کار در قالب صورت می‌گیرد تا رویه حالت بگیرد. مرحله دوختن رویه به تخت گیوه با درفش و نخ و سوزن انجام می‌شود (تصویر ۱۶). برای اتصال پاشنه و قسمت پنجه تکه‌های چرمی به تخت گیوه دوخته می‌شود. سپس اضافات گیوه را با گزن دور گیری می‌کنند و گیوه را مدتی در قالب قرار می‌دهند تا شکل آن حفظ شود. جدول ۱ خلاصه‌ای از مواد و ابزار و مراحل کار ساخت گیوه سنجانی است.

تصویر ۱۶- اتصال رویه به تخت گیوه

جدول ۱- خلاصه‌ای از مواد و ابزار و مراحل کار ساخت گیوه سنجان، مأخذ: نگارنده مقاله.

نحوه کار	مواد و ابزار	ابزار و نحوه اجرا مراحل کار
ایجاد گره‌های نخ‌ی برای افزایش قطره جوراب و سپس دوخت رج‌های متوالی برای افزایش طول-	نخ، سوزن، جوال دوز	بافت رویه گیوه
برش چرم به اندازه دلخواه- اتصال لایه‌های چرم با سریش- کوبیدن بر روی آن با مشت-خارج گردن اضافات با گزن- آجیده کردن تخت گیوه	چرم ضخیم - سریش- نخ درفش- مشت-گزن- قیچی-گازانبر-	ساخت تخت گیوه
پاره کردن پاشنه قسمت رویه و اتصال پاشنه چرمی با نخ و درفش و سوزن- اتصال پنجه چرمی - اتصال نوار به دور گیوه با سریش- آستری دوزی رویه گیوه- قالب زدن رویه گیوه برای ایجاد فرم مناسب- اتصال رویه و تخت گیوه با درفش و نخ و سوزن	سریش- نخ- چرم نازک و چرم صنعتی- نوار- نوار آستر- قالب- پاشنه‌کش- سوزن - درفش-گزن	اتصال رویه و تخت گیوه

۱۱- نتیجه‌گیری

گیوه آجیده (سنجانی) یکی از پای‌پوش‌های کهن و سنتی است که ایرانیان از دیرباز با توجه به اقلیم و شرایط زندگی و کار خود به ساخت آن مبادرت کرده‌اند. این پای‌افزار هنر دست بافندگانی است که از مواد و مصالح بومی و سنتی خود، بهترین و کاربردی‌ترین لوازم و ابزار را به وجود آورده‌اند. تمام قسمت‌های گیوه از مواد طبیعی و سازگار با پوست بدن انسان ساخته شده و به دلیل راحتی، سبک بودن و تطابق آن با شرایط آب و هوایی هر منطقه، یکی از مناسب‌ترین پای‌پوش‌ها برای استفاده است. گیوه آجیده (سنجانی) به علت استفاده از چرم در قسمت تخت گیوه و نیز استفاده از نخ طبیعی از انواع مرغوب گیوه به شمار می‌رود. علی‌رغم اینکه گیوه در سالیان اخیر در داخل کشور با اقبال مناسبی روبرو نبوده اما گیوه آجیده با کیفیت مناسب و مرغوبیت بالا، در خارج از مرزها مورد استقبال قرار گرفته و به کشورهای حاشیه خلیج فارس و حتی برخی کشورهای اروپایی همچون آلمان صادر می‌شود. با توجه به قدمت و اصالت این هنر و میراث فرهنگی، لزوم توجه در جهت حفظ و نگهداری از این هنر و پیشه ایرانیان بیش‌ازپیش احساس می‌شود.

پیشنهاد می‌شود با ایجاد فرصت‌هایی برای شناخت هرچه بیشتر و بهتر این هنر بومی و افزایش کارگاه‌های آموزشی برای آموزش و تولید آن به نسل جدید، از فراموش شدن این هنر جلوگیری کرده و گامی در جهت پاسداشت جایگاه هنرهای بومی و ملی ایران زمین برداشته شود. پیشنهاد می‌شود با توجه به اینکه اکثر افراد شاغل به این حرفه از نسل‌های قبلی بوده و منابعی که به صورت اختصاصی همه مناطق فعال در حوزه گیوه‌بافی ایران را بیان کند وجود ندارد، پژوهشگران محترم به جمع‌آوری و مقایسه هنر گیوه‌بافی مناطق مختلف ایران پرداخته و در قالب کتابی اختصاصی تحریر نمایند.

سپاسگزاری

با تشکر از هنرمندان مصاحبه‌شونده: آقایان عبدالله گله سنجانی، محمد گله سنجانی. مکان مصاحبه: شهر سنجان، تاریخ ۹۵/۲/۲۰

پی‌نوشت

۱- این اصطلاحات از دیرباز از واژه‌های رایج در خصوص اندازه‌های متفاوت گیوه بوده است و دلیل انتخاب آن‌ها در مصاحبه مشخص نشد.

منابع

- اپهام پوپ، آرتور. (۱۳۷۸). سیر و صور نقاشی ایرانی، ترجمه: یعقوب آژند، تهران: مولی.
- افشار قوجانی، دارا، و نیکویی، زهرا. (۱۳۸۸). گیوه سازی، نشریه رشد آموزش هنر، شماره ۱۸: ۵۶-۶۰.
- تبریزی، محمدحسین بن خلف. (۱۳۹۱). لغت‌نامه، ذیل واژه گیوه، موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ هفتم.
- خزایی، محمد. (۱۳۶۸). کیمیای نقش، تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- دادور، ابوالقاسم، و پورکاظمی، لیلا. (۱۳۸۸). پای پوش‌های زنان روستایی و عشایر ایران، زن در توسعه و سیاست، شماره ۲۷: ۱۳۹-۱۶۵.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغت‌نامه، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
- دهگان، ابراهیم. (۱۳۳۰). تاریخ اراک، اراک: فرهنگ شهرستان اراک.
- زرکوب شیرازی، احمد بن ابی‌الخیر. (۱۳۹۰). شیراز نامه، شیراز. موسسه فرهنگی و پژوهشی دانشنامه فارس.
- سرلک، رضا. (۱۳۷۹). گیوه و گیوه‌کش، نشریه نامه فرهنگستان، شماره ۱۶: ۷۰-۷۴.
- شاردن، ژان. (۱۳۷۲). سفرنامه شاردن، ترجمه: اقبال یغمایی، تهران: توس.
- صداقت کیش، جمشید. (۱۳۶۵). تاریخچه صنعت گیوه‌دوزی در ایران. گیوه و ملکی، نشریه چیستا، شماره ۳۵: ۳۳۵-۳۴۶.
- عمید، حسن. (۱۳۸۱). لغت‌نامه، تهران: موسسه انتشارات امیرکبیر. دوره ۲۳.
- قاری یزدی، نظام‌الدین محمود. (۱۳۰۳). دیوان البسه. استانبول: دارالسلطنه استانبول.
- مظلوم زاده، محمدمهدی. (۱۳۸۳). پیشه گیوه‌دوزی در کازرون، نشریه فرهنگ مردم/ایران، شماره ۵ و ۶: ۱۴۲-۱۶۲.